

Helene Marie Hegni

Fosterbarns reaksjoner på samvær med sine biologiske foreldre

Foster children's reactions to contact with their biological parents

Bacheloroppgave i Barnevern
Veileder: Marit Bøhn Sandbæk
Mai 2023

Helene Marie Hegni

Fosterbarns reaksjoner på samvær med sine biologiske foreldre

Foster children's reactions to contact with their
biological parents

Bacheloroppgave i Barnevern
Veileder: Marit Bøhn Sandbæk
Mai 2023

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet
Fakultet for samfunns- og utdanningsvitenskap
Institutt for sosialt arbeid

NTNU

Kunnskap for en bedre verden

Sammendrag

Bacheloroppgaven tar for seg et viktig og aktuelt tema innenfor barnevern, samvær mellom fosterbarn og biologiske foreldre. Samværspraksis har vært gjenstand for mye kritikk de siste årene, og norsk barnevern ble dømt i 11 saker av EMD i 2020 grunnet samværsordninger. Forskning viser at barns reaksjoner er en hovedfaktor i de tilfeller samvær blir redusert. Med tanke på dommene fra EMD og kritikken mot det norske barnevernet er det viktig at reaksjonene ikke blir misforstått. Oppgaven drøfter hvordan fosterbarns reaksjoner i forbindelse med samvær kan forstås. Metoden som er brukt er litteraturstudie. Det innebærer at relevant litteratur har blitt undersøkt og analysert. Problemstillingen har blitt drøftet i lys av forskning, juridiske rammer, tilknytningsteori og nevrobiologisk forståelse. Oppgavens drøftelse peker på at barns reaksjoner på samvær både kan bunne i for hyppig og for få samvær. Andre faktorer, som foreldreveiledning, kan også ha en effekt på kvaliteten av samværene mellom barnet og foreldrene.

Abstract

The bachelor thesis deals with an important and relevant topic within the child welfare system; contact between foster children and biological parents. This has been subject to much criticism in recent years, and the Norwegian child welfare system was convicted in 11 cases by EMD in 2020 due to this. Research shows that children's reactions are a key factor in cases where contact is reduced. Given the convictions from EMD and the criticism of the Norwegian child welfare system, the reactions mustn't be misunderstood. The thesis discusses how foster children's reactions to contact with their parents can be understood. The method used is literature study, meaning that relevant literature has been examined and analyzed. The issue has been discussed in light of research, legal frameworks, attachment theory, and neurobiological understanding. The thesis's discussion points to that foster children's reactions to contact with their parents, can both indicate too much contact and too little contact. Other factors, like parental guidance, will also affect the quality of the contact between the child and the parents.

Innholdsfortegnelse

1. INNLEDNING:	2
1.1 BAKGRUNN FOR TEMA OG PROBLEMSTILLING	3
1.2 REAKSJONER	4
1.3 JURIDISKE RAMMER	5
2. METODE	6
2.1 FORFORSTÅELSE OG KILDEKRITIKK	6
3. TEORI OG LITTERATUR	7
3.1 TILKNYTNINGSTEORI	7
3.1.1 <i>Indre arbeidsmodeller</i>	9
3.1.2 <i>Tilknytningsstiler</i>	9
3.2 NEVROBIOLOGISK FORSTÅELSE	10
3.2.1 <i>Den tredelte hjernen</i>	10
3.2.2 <i>Traumebevisst omsorg</i>	11
5. DRØFT	12
5.1 MULIGHETER FOR ENDRINGER AV TILKNYTNINGSSTIL OG ARBEIDSMODELLER	12
5.2 FOR MYE SAMVÆR VS. FOR LITE SAMVÆR.....	14
5.2.1 <i>Forstå reaksjoner til barn med desorganisert tilknytningsstil</i>	14
5.2.2 <i>Utviklingstraumer og samværsomfang</i>	15
5.2.3 <i>Tillegger vi barnets reaksjoner for mye vekt?</i>	17
5.3 ANDRE FAKTORER SOM PÅVIRKER BARNETS OPPLEVELSE AV SAMVÆR	18
5.4 EMD-DOMMENE, OG DERES PÅVIRKNING PÅ SAMVÆRSORDNINGER	20
6. AVSLUTNING	21
REFERANSER	24

1. Innledning:

I Norge vokser de fleste barn opp i trygge omsorgsomgivelser og har en god oppvekst, noen barn lever imidlertid under forhold som kan skade deres helse og utvikling. Når barn lever i omsorgssituasjoner som barnevernet vurderer som skadelig kan det fremmes sak om omsorgsovertakelse etter Lov om barnevern av 2021 (heretter barnevernsloven) §5-1 for Barneverns- og helsenemnda. Om nemda iverksetter en omsorgsovertakelse blir barnet flyttet i fosterhjem eller institusjon. I forbindelse med omsorgsovertakelse skal Barneverns- og helsenemnda beslutte samværsmengde mellom barnet og biologiske foreldre. Beslutningen tas på bakgrunn av vurderinger gjort av barnevernet, og andre. Det er viktig at samværsordningen evalueres jevnlig for å kartlegge om formålet med samværene oppnås eller om det er nødvendig med justeringer (Bufdir, 2022). Samvær bunner i det biologiske prinsipp, og har som formål å opprettholde og utvikle barnets relasjoner til sin biologiske familie så langt det er mulig (Bufdir, 2022). Når barnevernet tar vurderinger og beslutninger knyttet til samvær er barnets reaksjoner ofte en viktig faktor, og det er dette denne oppgaven skal handle om.

Oppgaven tar utgangspunkt i barn som har blitt flyttet til fosterhjem med tanke om langvarig plassering, og med barn menes det i denne oppgaven barn mellom 0-10 år. Det tas utgangspunkt i barn som strever mye, og som har utviklet utrygg tilknytning. Oppgaven vil ikke ha stort fokus på individuelle forskjeller, derimot er det viktig å være bevisst at det er ulike faktorer som gjør at noen barn utvikler større sårbarhet enn andre barn (Bunkholdt & Kvaran, 2021). Til tross for at risikofaktorer kan være viktig i barnevernsfaglige vurderinger, tar ikke oppgaven for seg slike individuelle forskjeller på grunn av omfanget av teksten.

Oppgaven skal redegjøre og drøfte samværsomfang, og reaksjoner på samvær, opp mot juridiske rammer, tilknytningsteori, nevrobiologisk forståelse, og forskning på fagfeltet. I første om gang vil oppgaven ta for seg bakgrunn for temaet og problemstillingen. Ettersom at problemstillingen tar for seg fosterbarns 'reaksjoner', vil det innledningsvis komme en redegjørelse av reaksjoner, siden det er en viktig del av forståelsen for oppgaven. Videre vil juridiske rammer og teori bli gjennomgått, før oppgaven skal drøfte problemstillingen.

Problemstillingen oppgaven skal undersøke er: Hvordan kan fosterbarns reaksjoner i forbindelse med samvær, med sine biologiske foreldre, forstås?

1.1 Bakgrunn for tema og problemstilling

Barn som bor i fosterhjem og deres biologiske foreldre har i utgangspunktet rett på samvær med hverandre, hvis ikke annet er bestemt. Disse rettighetene er lovfestet i barnevernsloven, samt kommer frem i Grunnloven og FNs barnekonvensjon. Det kommer tydelig frem i ulike lovverk og bestemmelser at det skal være nøye vurderinger og «sterke og spesielle grunner» for at samvær skal sterkt begrenses eller falle helt bort, jf. barnevernsloven §7-2. Likevel har det norske barnevernet mottatt mye kritikk for vurderinger og beslutninger knyttet til samværs spørsmålet mellom barn og foreldre etter omsorgsovertakelse. I 2020 ble Norge dømt i 11 saker av Europeisk menneskerettighetsdomstol, heretter kaldt EMD, på grunn av satt samvær og dokumentasjonen som var gjort rundt dette (Kvalnes, 2021). Tidligere studier viser at det tradisjonelt sett ble fastsatt en standard på ca.3-6 samvær i året mellom barn og foreldre, ved såkalte langvarige plasseringer (NOU 2016:16). Kritikken, spesielt fra EMD, mot det norske barnevernet har skapt store endringer i barnevernsarbeid. Høyesterett legger nå vekt på at det skal være individuelle vurderinger og helhetsbildet som skal styre antall samvær (Barnevernsloven; Bufdir, 2022). Samvær skal fastsettes slik at båndene mellom foreldre og barn kan styrkes, med mindre det er i strid med barnets beste (Bufdir, 2022).

Forskning viser at det er vanlig for barn å ha reaksjoner i forbindelse med samvær (Bunkholdt, 2017). En av de vanligste reaksjonene saksbehandlere rapporterer om er at barn går tilbake i utvikling i forbindelse med samvær (Andersen & Granerud, 2023). I en artikkel i 'Tidsskriftet Norges Barnevern' hevdes det at saksbehandlere ofte konkluderer reaksjonene til barn med at det er for mye samvær, og at barns reaksjoner er en hovedfaktor i de tilfellene samværs omfanget blir redusert (Aamodt & Sommerfeldt, 2022). Reaksjoner kan derimot reduseres ved å velge å ha hyppigere samvær (Aamodt & Sommerfeldt, 2022).

En kartleggingsstudie av Havik (2007) pekte på at samarbeid mellom fosterforeldre og biologiske foreldre påvirker barnets opplevelse av samvær i stor grad. En undersøkelse gjort av Suomi et al (2020) viste at fosterforeldres holdning knyttet til samvær påvirker barnets opplevelse av samvær. En annen faktor som kan påvirke barns reaksjoner på samvær er foreldreveiledning. Funn i studie gjort av Taplin et al (2015) tydet på at strukturert og tilpasset veiledning til biologiske foreldre forbedret relasjonen mellom foreldrene og barnet. Derfor er det viktig at saksbehandlere har en forståelse for hvert enkelt barn sine reaksjoner knyttet til samvær, slik at det kan gi grunnlag for riktig tilrettelegging av samvær og at samværsomfanget blir til barnets beste.

Oppgaven skal ikke ta for seg hvordan samværene kan tilpasses for å gjøre samværene til det beste for barna, men fokusere på hva reaksjonene betyr i forhold til om det er for lite eller for mye samvær, eller om det er andre faktorer som påvirker barnets reaksjoner. Med denne forståelsen vil det neste steget være å finne metoder for tilrettelegging.

1.2 Reaksjoner

Barnets utbytte av samvær med foreldrene er en stor faktor i fastsettelse av samværsordningen (Bufdir, 2022; Barnevernsloven §1-4). Barn greier ikke alltid å kommunisere sin opplevelse av samværet verbalt, og det uttrykkes da i det som kalles reaksjoner (Andersen & Granerud, 2023). Reaksjoner kan være positive og negative, men oppgaven referer kun til reaksjoner som i utgangspunktet ikke er ønskelig. Eksempler på slike reaksjoner er sorg, engstelse, stress, forivrelse, redsel, og tilbakegang i utvikling (Andersen & Granerud, 2023).

Fagpersoners erfaringer tyder på at barn som har opprettet en tilknytning til sine foreldre før de flyttes til fosterhjem vil føle en sorg over atskillingen (Bunkholdt, 2017). Barn kan også føle en viss avvisning hvis de ikke får møtt foreldrene sine jevnlig etter omsorgsovertakelsen, og sjeldne samvær kan dermed gi reaksjoner i form av engstelse og sorg (Bunkholdt, 2017).

Øyvind Kvello beskriver hvordan barn som har utviklet utviklingstraumer kan bli retraumatisert gjennom samvær med biologiske foreldre (Kvello, 2015). Han sier videre at de får reaksjoner rundt samvær som passer deres tidligere arbeidsmodeller, og at de veksler tilbake til desorganisert tilknytning på grunn av stress (Kvello, 2015).

I en studie gjort av Havik (2007) kommer det frem at fosterforeldre syns samvær skal fortsette til tross for at barn får reaksjoner, i forbindelse med samvær, så langt belastningene ikke blir for høye. Det må derfor skje jevnlige vurderinger på de belastningene barnet står i.

Et viktig moment å ta med seg er at forskning på barns reaksjoner på samværsordninger i stor grad kommer fra studier av voksnes inntrykk (Bunkholdt, 2017). Det er gjort noen studier på barns egne oppfatninger av samvær, der funnene i stor grad peker på at tilhørigheten til fosterfamilien påvirker behovet for samvær (Andersson, 1998; Midjo, 1997).

1.3 Juridiske rammer

En ny barnevernslov trådte i kraft 1. januar 2023. Loven har som mål å styrke barnevernsarbeid, derav også det som gjelder samvær. Kapittel 7 i barnevernsloven av 2023 omhandler samvær. De nye bestemmelsene minner mye om §4-19 fra barnevernsloven av 1992, men har vektlagt FNs barnekonvensjon (heretter kaldt BK) enda mer, samt økt foreldre og barns rettigheter og rettsikkerhet (Andersen & Granerud, 2023). Det tydeliggjøres også i kapittel 7 i loven at individuelle og konkrete vurderinger skal skje i beslutninger knyttet til samvær, og at samvær skal være til barnets beste, jf. barnevernsloven §7-2 andre ledd.

Barnevernsarbeid skal være forsvarlig, det følger av barnevernsloven §1-7, og gjelder også i vurderinger og beslutninger knyttet til samværsspørsmålet. Barnevernsloven §7-1 fastslår at barn og foreldre har rett til samvær etter omsorgsovertakelse, hvis ikke noe annet er bestemt. I barnevernsloven §7-2 andre ledd kommer det frem at vurderinger og beslutninger på samvær skal ta utgangspunkt i «barnets behov for beskyttelse, barnets utvikling, samt barnets og foreldrenes mulighet for å opprettholde og styrke båndene mellom seg».

FNs barnekonvensjon er inkorporert i norsk lov, og gjelder som andre lover vedtatt av Stortinget. Konvensjonen uttrykker at barnets beste skal være et grunnleggende og førende hensyn i vurderinger og beslutninger i barnevernsarbeid, i tillegg kommer barnets rett til familieliv og barns medvirkning frem som viktige punkt (jf. Barnekonvensjonen artikkel 3, 9 punkt 3 og 12). I henhold til BK artikkel 9 punkt 3 har barn rett til kontakt med foreldrene sine, med mindre det er i strid med barnets beste. I artikkel 19 i BK står det at barn skal beskyttes mot alle former for overgrep. Samvær skal ikke utsette barn for urimelige belastninger, og samvær skal heller ikke være til skade på barns helse og utvikling.

I 2014 ble de mest sentrale bestemmelsene fra barnekonvensjonen om barns rettigheter en del av Grunnloven, se §104 og §102 i Grunnloven (Andersen & Granerud, 2023).

I barnevernsarbeid er det også tre prinsipper som står sterkt; barnets beste, det biologiske prinsipp og mildeste inngreps prinsipp. Prinsippet om barnets beste kommer frem i barnevernsloven §1-3 og BK artikkel 3. I §1-3 kommer det frem at barnets stemme skal være et sentralt element i vurderingen av barnets beste. Barnets beste skal også vurderes etter konkrete og individuelle vurderinger, og andre prinsipper er ofte relevant i vurderingene. Det biologiske prinsipp står i samsvar med økte rettigheter til foreldre og barn, og EMD sine

uttalelser om at mål om gjenforening etter omsorgsovertakelse skal opprettholdes i de fleste saker (Kvalnes, 2021). Det biologiske prinsipp kommer også frem i loven, særlig i §1-5 som omhandler barns rett til omsorg og barns rett til familieliv. I §1-5 andre ledd i barnevernsloven blir mildeste inngreps prinsipp konkretisert. Prinsippet går ut på å gjennomføre saker så skånsomt som mulig, og at tiltak ikke skal være mer inngripende enn nødvendig jf. barnevernsloven §1-5 andre ledd, §1-7, og §2-2 tredje ledd. Prinsippene skal være førende hensyn i handlinger og avgjørelser i barnevernet, så langt de samsvarer med annet lovverk.

Det kommer frem i de ulike lovtekstene og barnevernsprinsippene at barns rettigheter står sterkt i Norge. Dette gir grunnlag til at vurderinger og avgjørelser i forbindelse med samvær må skje på en forsvarlig måte, i kraft av juridiske rammer og i samsvar med barnets beste.

2. Metode

Dette kapitlet vil presentere metodevalget, litteraturstudie, som ble brukt i utarbeidelsen av bacheloroppgaven. Litteraturstudie innebærer å studere ulik litteratur innenfor et bestemt tema (Aveyard, 2014). I denne oppgaven ble et utvalg av litteratur som omhandlet samvær mellom barn og biologiske foreldre benyttet. For å gjennomføre en litteraturstudie, må det først defineres en problemstilling og så identifiseres relevante søkeord og søkestrategier. For å undersøke min problemstilling ble det primært brukt Oria, Idunn og Google Scholar som søkemotorer. Gjennom prosessen av å finne relevant litteratur ble søkeordene mer og mer spisset opp mot problemstillingen. De mest sentrale søkeordene som ble brukt var: tilknytning, TBO, samvær, samværsomfang og reaksjoner. En utfordring i søkeprosessen var mangel på treff på søkeordene. For å løse dette ble det benyttet det som Tjora (2021) omtaler som snøballmetoden, der du finner ny litteratur gjennom å sjekke referanselistene i de artiklene man har funnet, da dette kan gi flere relevante kilder. Oria databasen inneholdt masteroppgaver om samvær som inneholdt nyttige primærkilder som ble benyttet i oppgaven.

2.1 Forforståelse og kildekritikk

Forforståelse refereres til kunnskapen, og de erfaringene, tankene og følelser noen har rundt et tema i forkant av en undersøkelse eller et prosjekt. Det er viktig å være bevisst på sin egen forforståelse, da det kan påvirke valg av kilder og tolking av funn (Dalland, 2020). Jeg tok med meg mine erfaringer fra å gå bachelor i barnevern ved NTNU, ha praksis og jobb i en

barnevernstjeneste, og påvirkning fra media. Jeg har vært bevisst mine oppfatninger, og vært obs på at dette i liten grad bør påvirke litteraturstudiet. På grunn av blandende oppfatninger gjennom å snakke med fagpersoner på barnevernstjeneste og å lese artikler i media har jeg ikke hatt en klar mening om hva som er rett, noe som kan ha hjulpet drøftingen.

Å være kildekritisk innebærer å vurdere innhentet litteratur, og sikre at litteraturen er relevant og pålitelig (Dalland, 2020). For å sikre dette er det nødvendig å benytte ulike kilder, og bruke ulike typer kilder som vitenskapelige artikler, lover, NOU, bøker, rapporter og tidsskrifter. Å være bevisst over å bruke kilder med høy standard, som NOU og vitenskapelige artikler er også viktig. Oppgaven er preget av ulike typer kilder, og jeg har vært bevisst på å faktasjekke litteratur og finne primærkilder. Det blir regnet som en primærkilde når det blir skrevet om eget verk og forskning, og ikke andres tolkning av det (Kildekompasset, u.å.). Sekundærkilder kan også være gode kilder, men det er viktig å være bevisst på at det er litteratur som er tolket av andre.

Å være bevisst sin forforståelse og være kildekritisk vil samlet sett bidra til å styrke troverdigheten og validiteten i en oppgave (Dalland, 2020).

3. Teori og litteratur

I dette kapitlet redegjøres det for det teoretiske grunnlaget for oppgaven. Tilknytningsteori vil i første omgang presenteres, der indre arbeidsmodeller og tilknytningsstiler vil bli redegjort for. Deretter skal oppgaven redegjøre for den tredelte hjernen og traumebevisst omsorg, som del av den nevrobiologiske forståelsesrammen for oppgaven.

3.1 Tilknytningsteori

Tilknytning beskriver utviklingen av barns følelser ovenfor andre og selv, og handler dermed om relasjoner (Tetzchner, 2012). Barns utvikling av følelser og forståelse av omverdenen skjer i samspill med deres tilknytningspersoner. Tilknytningspersonen sine oppgaver er å gi barnet informasjon om omgivelsene rundt, hjelpe dem med regulering, og lære dem hvordan de skal tilpasse seg miljøet rundt (Tetzchner, 2012). John Bowlby (1907-1990) hevdet først at tilknytningspersonen til barnet måtte være moren. Etter at flere studier ble gjennomført endret Bowlby mening om at kun mor/barn relasjonen dannet grunnlaget for fremtidig tilknytning og relasjoner, til at flere kunne være denne nære personen barnet hadde

som tilknytningsperson (Bunkholt & Kvaran, 2015). Dette betyr at mor, far, fosterforeldre eller andre kan være tilknytningspersoner for barnet.

Det var først på 1950 tallet at fenomenet 'tilknytning' fikk fokus, på grunn av John Bowlby sine observasjoner og studier på barns reaksjoner på separasjon fra mødre (Tetzchner, 2012). Barna som ble splittet fra moren sin fikk reaksjoner tilsvarende voksne i sorg (Andersen & Granerud, 2023). Bowlby ønsket å vise at tilknytning er nødvendig for barns utvikling, samt at tilknytning er et system for å oppnå beskyttelse. Bowlby mente at tilknytningspersonen til barnet må være en stabil og kontinuerlig relasjon (Tetzchner, 2012). Mangel på denne relasjonen kan føre til fremtidige utfordringer, som f.eks. helseskader (Tetzchner, 2012). Ved at barnet har en stabil relasjon som de har nærhet til vil barnet oppleve trygghet, og danne grunnlag for trygge og gode tilknytningsstrategier (Andersen & Granerud, 2023).

Ved første samspill mellom barnet og tilknytningspersonene starter utviklingen av det Bowlby kaller indre arbeidsmodeller. Indre arbeidsmodeller er barns opplevelse av verden og deres opplevelse av seg selv (Tetzchner, 2012) Mer om dette i underkapittel om indre arbeidsmodeller.

Før Bowlby sin tanker om tilknytningsatferd ble anerkjent var det en tanke om at barn søker de som dekker deres primære behov, f.eks. mat (Tetzchner, 2012). Sammen med studiene til Bowlby var apeeksperimentet til Harry Harlows med på å skape en ny forståelse for barns behov og tilknytningsatferd. Eksperimentet gikk ut på å vise at mor/barn relasjonen er mer enn å få dekket basale behov som mat, ved at apeunger søkte den fiktive ape-moren som var dekket i pels ovenfor en fiktiv ape-mor som var innebygd med mat (Andersen & Granerud, 2023). I senere tid har flere studier tatt utgangspunkt i Bowlby sine funn.

Mary Ainsworth utviklet en kategorisering av barns tilknytningsstiler, ved å ta utgangspunkt i flere av tankene og funnene til John Bowlby (Tetzchner, 2012). Generaliseringen av tilknytningsstiler har i senere tid fått stor annerkjennelse, og blir brukt for å forstå barn i barnevernet (Andersen & Granerud, 2023).

Oppgaven vil videre tar for seg Bowlby sine arbeidsmodeller og Ainsworth sine tilknytningsstiler.

3.1.1 Indre arbeidsmodeller

«Indre arbeidsmodeller er omfattende forståelse av og forventinger til sosialt samspill, intimitet og nærhet» (Kvello, 2012, s. 120).

Bowlby hevder at barn utvikler arbeidsmodeller i løpet av de første leveårene, og dermed legger grunnlaget for deres sosiale utvikling (Tetzchner, 2012). Indre arbeidsmodeller er skapt av tidlige erfaringer med relasjoner og av omgivelsene rundt, og handler om barns opplevelse av omverden og seg selv. Arbeidsmodellene sier derfor noe om hvordan barn kommer til å møte relasjoner i fremtiden, og Bowlby beskriver de som promotyper for nye relasjoner (Bunkholdt & Kvaran, 2015; Tetzchner, 2012).

Ved trygg tilknytning har barn arbeidsmodeller som forteller dem at verden er et positivt sted, og de vil ha tiltro til at de har verdi for seg selv og andre (Tetzchner, 2012). Omsorgssvikt kan føre til tvil av egen verdi (Bunkholdt & Kvaran, 2018). Barn med utrygg tilknytning møter verden som om det er et farlig sted, og arbeidsmodellene kan fortelle dem at de ikke kan stole på andre (Andersen & Granerud, 2023). Disse barna kan videre utvikle tilknytningsstrategier som er villende for andre, og skape forvirring i deres relasjoner (Andersen & Granerud, 2023).

Bowlby hevdet at arbeidsmodellene er stabile og vanskelig å endre, og at de vil påvirke individet resten av livet (Andersen & Granerud, 2023). Ny forskning tyder på at endringer av arbeidsmodellene gjennom miljøet er mulig, til tross for at det er krevende (Bunkholt & Kvaran, 2018; Andersen & Granerud, 2023).

I forståelsen av reaksjoner barn har knyttet til samvær med foreldre er det viktig å se hvilken tilknytningsstil barnet har.

3.1.2 Tilknytningsstiler

Mary Ainsworth har utviklet tre kategoriseringer av barns tilknytning til deres omsorgspersoner, og i senere tid har en fjerde kategori blitt utviklet (Tetzchner, 2012). For å vurdere hvilken type tilknytningsstil et barn har, utviklet Ainsworth «fremmedsituasjonen», der barnets reaksjoner på separasjon fra mødre blir kartlagt (Ainsworth, Blehar, Waters & Wall, 1978). Tilknytningsstilene påvirker hvordan barn møter omgivelsene rundt.

Videre kommer en gjennomgang av de ulike tilknytningsstilene til Ainsworth, og den siste tilknytningsstilen; desorganisert tilknytning.

- A) Utrygg, unnvikende tilknytning: Disse barna vil ikke søke trøst eller støtte fra omsorgspersonene sine når de er stresset eller redde. De vil prøve å møte problemene sine alene, isteden for å be om hjelp.
- B) Trygg tilknytning: Disse barna vil utforske sine omgivelser når de føler seg trygge og vil søke tilbake til sine omsorgspersoner når de er stresset eller redde. Barna vil møte omverden med tanke om at det er trygt.
- C) Utrygg, ambivalent tilknytning: Disse barna vil vise en blanding av avhengighet og motstand mot omsorgspersonene sine. Barna kan søke trøst av omsorgspersonene sine samtidig som de ikke føler seg trygge i deres nærvær.
- D) Desorganisert tilknytning: Disse barna har uforutsigbar atferd rundt omsorgspersonene sine. De kan utgi forvirrende og motstridene signaler til de rundt. Dette kan være et resultat av at omsorgspersonene har vist skremmende og forvirrende atferd som de ikke har klart å forstå eller håndtere.

- (Tetzchner, 2012)

Tilknytningsstilene er på samme måte som de indre arbeidsmodellene ikke absolutte, og kan gjennom miljøet endres over tid (Andersen & Granerud, 2023).

3.2 Nevrobiologisk forståelse

Hjernen er bruksavhengig, som vil si at den utvikler seg hovedsakelig ved stimulering (Nordanger & Braarud, 2017). Nyere forskning har gitt en økt forståelse og kunnskap om hvordan traumer og stress i barndommen påvirker utviklingen av hjernen og nervesystemet (Nordanger & Braarud, 2017; NOU 2012: 5). Videre skal oppgaven redegjøre for den tredelte hjernen og traumebevisstomsorg.

3.2.1 Den tredelte hjernen

Den tredelte hjernen er en modell for å forklare hjernens fungering (Nordanger & Braarud, 2017). Modellen ble først introdusert av Paul MacLean, og har senere blitt videreutviklet av flere. Den tredelte hjernen består av overlevelseshjernen, følelseshjernen og den tenkende hjernen (Nordanger & Braarud, 2017). Overlevelseshjernen er aktivert fra barnet er født, og styrer grunnleggende funksjoner som pust og reflekser. Følelseshjernen styrer følelser som

sinne, glede og frykt, og kontrollerer tilknytningsatferd (Nordanger & Braarud, 2017). Den tenkende hjernen er logisk, og er område for språk og bevissthet (Nordanger & Braarud, 2017). De to sistnevnte områdene i hjernen blir utviklet over tid, der logikkhjernen utvikler seg sist. Den tenkende hjernen blir beskrevet som dynamisk, og er den delen som fortsetter å forandre seg og forme seg lengst. Nordanger og Braarud (2017) hevder at hjernen fortsetter å formes av erfaringer inn i voksen alder, men at overlevelshjernen og følelseshjernen er mindre fleksible enn for eksempel språk område i den tenkende hjernen.

Følelseshjernen består av et alarmsystem, ofte referert til som amygdala. Denne er sentral når barn opplever trusler, og er med på å regulere frykt og aggresjon (Blindheim, 2012). Når stressreaksjoner oppstår i amygdala sendes det signaler videre om å reagere på fare (Blindheim, 2012). Stressreaksjonene kan utløses av tidligere truende erfaringer som minner om det som skjer. Dette gjør at fosterbarn kan få reaksjoner i fosterhjemmet, som tilsvarer at fare foreligger selv når det ikke gjør det, på grunn av omsorgssvikt. Forskning viser til at utviklingstraumer kan påvirke og endre sentrale deler i hjernen (Jørgensen & Steinkopft, 2013). Den tenkende delen av hjernen kan kobles ut når alarmen i amygdala utløses hos barn som har blitt utsatt for vedvarende belastninger og stress (Blindheim, 2012). I de situasjonene hvor alarmen går uten at en reel fare foreligger vil barnet handle før de får mulighet til å fortolke hendelsen, noe som kan skape forvirring for barnet og de rundt.

Å forstå dynamikken i hjernen kan hjelpe med å forstå hvorfor barn handler som de gjør, og hvordan man kan hjelpe dem med å regulere egne følelser og atferd på en god måte.

3.2.2 Traumebevisst omsorg

Traumebevisst omsorg (heretter TBO) er en tilnærming som baserer seg på utviklingstraumer, og hvordan de påvirker barns utvikling og fungering. Utviklingstraumer kan defineres med at barnet utsettes for traumatiske hendelser, samtidig som de ikke får tilstrekkelig voksenstøtte til å regulere følelsene sine knyttet hendelsene (Nordanger & Braarud, 2017).

Nevrobiologisk forskning har de siste årene gitt økt fokus på konsekvensene utviklingstraumer har for utviklingen av hjernen, og effekter de har på nervesystemet (Nordanger & Braarud, 2017; NOU 2012: 5, 2012). Utviklingstraumer har brede konsekvenser. I boken *New directions in child abuse and neglect research* blir det redegjort for en grundig forsknings oppsummering av konsekvenser for utviklingstraumer (Petersen et

al., 2014). Samlet sett viser funnene at barn som opplever omsorgssvikt og/eller overgrep får konsekvenser som går utover «fysiologiske, kroppslige, motoriske, kognitive, sosiale, emosjonelle og atferdsmessige funksjoner» (Nordanger & Braarud, 2017, s.92).

TBO ble utviklet av Howard Bath, og ønsker å vise at traumer kan behandles gjennom å forstå traumene, og møte dem på en god måte (Bath, 2015). Modellen blir brukt til veiledning av foreldre, og andre omsorgspersoner av barnet som fosterforeldre. TBO består av tre hovedpunkter, som beskriver hvordan voksne burde møte barn med utviklingstraumer. Bath hevder at barns traumer kan repareres ved å (1) skape trygghet for barnet, (2) hjelpe dem med å etablere nye, trygge og langvarige relasjoner, og hjelpe de å koble seg på samfunnet, og (3) hjelpe barnet med å regulere følelsene sine, samt. impulser og atferd (Thorkildsen, 2020). Bath deler trygghetsbegrepet inn i fire elementer: fysisk trygghet, relasjonell trygghet, emosjonell trygghet og kulturell trygghet. Alle punktene handler om at barn kan ha tidligere erfaringer som gjør dem utrygge, og at voksne skal hjelpe med å legge til rette for at de opplever seg trygge, slik at videre utvikling og læring blir mulig (Thorkildsen, 2020).

5. Drøft

Oppgaven skal videre drøfte «hvordan fosterbarns reaksjoner knyttet til samvær kan forstås» opp mot presentert teori, forskning og juss. Med å 'forstå reaksjoner' har det i oppgaven referert til om reaksjoner kan tyde på at det er for lite eller for mye samvær, eller om det er andre grunner som forklarer reaksjonene. Fagpersoner har delt oppfatning om hvor ofte barn, som har opplevd overgrep og omsorgssvikt, burde møte foreldrene sine (Kvello, 2015). Kort fortalt hevder noen at bearbeiding av traumer skjer ved hjelp av å møte foreldrene sine i trygge rammer, andre mener imidlertid at dette fører til retraumatisering (Kvello, 2015). En sentral faktor i denne diskusjonen er hvor vidt fosterbarn kan endre sine tilknytningsstiler og arbeidsmodeller etter de har flyttet, og dette skal i første om gang drøftes.

5.1 Muligheter for endringer av tilknytningsstil og arbeidsmodeller

Om det er mulig å endre tilknytningsstil og arbeidsmodeller tilsier ikke det at barn burde ha mye samvær. På en side kan hyppigheten av samvær påvirke barns mulighet til å endre arbeidsmodeller, og dermed påvirke reaksjonene deres (Bunkholt & Kvaran, 2018). På en annen side er det viktig å huske at endring av arbeidsmodeller er en krevende og langvarig prosess, som ikke oppstår gjennom samvær alene (Andersen & Granerud, 2023). Dette vil bli

videre diskutert. I tillegg skal oppgaven drøfte om barns reaksjoner knyttet til samvær tyder på at det er for lite eller for mye samvær, eller om andre faktorer spiller en større rolle i barns reaksjoner i forbindelse med samvær. Til slutt skal oppgaven drøfte EMD dommene, og påvirkningen de har på synet av barns reaksjoner.

Det er naturlig at barn som har en utrygg tilknytningsstil og dårlige arbeidsmodeller kan ha sterke reaksjoner i forbindelse med samvær (Kvelling, 2015). Hvis arbeidsmodellene og tilknytningsstil er foranderlige, kan dette også påvirke barnets opplevelse av samvær. Etablerer barnet en trygg tilknytning til foreldre gjennom samvær vil dette påvirke barns reaksjoner i møte med foreldrene sine (Bath, 2015). Dersom dårlige arbeidsmodeller og utrygg tilknytning er uforanderlig, vil også barnets reaksjoner være uforanderlige. I slike tilfeller vil omfanget av samvær ikke ha stor betydning for barnets opplevelse av samvær.

Barn med utrygg tilknytning møter verden som at det er et farlig sted, og arbeidsmodellene deres forteller dem at de ikke kan stole på andre (Andersen & Granerud, 2023). Bowlby hevdet at arbeidsmodeller er stabile og vanskelige å endre, og at de vil påvirke individet resten av livet (Andersen & Granerud, 2023). Dette betyr at barnet i voksen alder også vil møte verden og relasjoner med utrygghet. Flere studier konkluderer også med at barnet tar med seg erfaringene fra barndommen og tilknytningsstrategiene inn i fremtidige relasjoner (Hafstad & Holt, 2016). Andre undersøkelser tyder på at endringer av arbeidsmodellene gjennom miljøet er mulig. Det betyr at barnets tilknytningsstrategier og indre arbeidsmodeller kan endres når barnet flytter i fosterhjem. Forskning som tilsvarende at endringer er mulig, vektlegger at det krever betydelige, kvalitative endringer i miljøet (Bunkholdt & Kvaran, 2015). Forskningen som er funnet til dette litteraturstudie er i stor grad enige om at arbeidsmodeller kan endres, forskjellen ligger i hvor stor grad forskningsartiklene vektlegger konsekvensene av utviklingstraumer, og hvor krevende forandringen er.

Dersom miljøfaktorer spiller en sentral rolle i å endre arbeidsmodeller, kan det knyttes til at miljøfaktorer har stor påvirkning på barnets opplevelse av samvær. Mer om dette i kap.5.3.

Forskning viser at utviklingstraumer har store konsekvenser for hjernen (Petersen et al., 2014). Samtidig har hjernen stor grad av nevroplastisitet hele livet, som betyr at den påvirkes av erfaringer (Nordanger & Braarud, 2017). Dette tilsier at nye erfaringer kan endre område i hjernen som signaliserer om fare, når det ikke foreligger en reell fare. Likevel er de områdene

som er organisert og ikke i stadig utvikling mindre foranderlige, som overlevelseshjernen og emosjonshjernen (Nordanger & Braarud, 2017). Tanken om TBO baserer seg på sin side på at endringer innad emosjonshjernen er mulig, gjennom å bli møtt med 1) trygghet, 2) hjelp med relasjonsbygging, og 3) hjelp med regulering. Barn som har blitt traumatisert, og etablert utrygg tilknytning vil ofte nyttiggjøre seg av å bli møtt med TBO, siden modellen hevder at traumer kan bli behandlet (Bath, 2015). I lys av dette konkluderer oppgaven med at hjernen er foranderlig, og at arbeidsmøller og tilknytningsstiler kan endres hos et individ.

5.2 For mye samvær vs. For lite samvær

Når det gjelder samvær mellom barn som bor i fosterhjem og biologiske foreldre, kan hyppigheten av samvær ha betydning for barnas opplevelse av samvær, og deres reaksjoner knyttet til samvær. For mange barn som bor i fosterhjem er samvær med biologiske foreldre en viktig del av livet deres, imidlertid kan hyppigheten av samvær påvirke barnas tilpasningsevne i fosterhjemmet (Bunkholdt, 2017). For eksempel kan det være utfordringer for barnet å tilpasse seg endringer i annen tilnærming i oppdragelse og læring i fosterhjemmet, om de har regelmessig kontakt med biologiske foreldre som minner dem på en annen oppdragerstil (Andersson, 1998). Dette kan føre til forvirring og usikkerhet hos barnet. Samtidig kan regelmessig samvær gi barnet en følelse av tilhørighet, istedenfor at de føler seg avvist av sin tidligere tilknytningsperson. I tillegg kan det å opprettholde regelmessig kontakt være en viktig faktor for å opprettholde en følelse av kontinuitet (Bunkholdt, 2017).

5.2.1 Forstå reaksjoner til barn med desorganisert tilknytningsstil

Barn som strever mye i fosterhjem har ofte en form for desorganisert tilknytning (Andersen & Granerud, 2023). Disse barna kan ha reaksjoner som er villende for andre, og skape forvirring i deres relasjoner. Et eksempel på dette kommer frem i boken «Samvær etter omsorgsovertakelse, en praksisnær og helhetlig tilnærming» fra 2023. Her er det et eksempel om Iris, som vokser opp med en mor som neglisjerer henne. Når Iris kommer i fosterhjemmet har hun utviklet tilknytningsstrategier som fungerte bra i utrygge omgivelser, men som blir forvirrende for fosterforeldrene. Et konkret eksempel de bruker er når Iris faller og skader seg, og hun velger å le bort smertene isteden for å søke fosterforeldrenes trøst. Barnets indre arbeidsmodeller krasjer med hennes nye liv. Om fosterforeldrene ikke er bevisst hennes arbeidsmodeller vil slike reaksjoner bli forvirrende, og det blir vanskelig for dem å møte Iris på en god måte. Bevissthet rundt tilknytningsstrategier, og å vite hvordan endring av arbeidsmodeller kan muliggjøres er vesentlig (Andersen & Granerud, 2023).

Under samvær kan gamle tilknytningsstrategier hos barnet aktiveres, og dette kan uttrykkes gjennom ulike reaksjoner (Tetzchner, 2012). Barn kan tro at de må ty til sine gamle tilknytningsstrategier for å beskytte seg selv. Spørsmålet videre er om barn med desorganisert tilknytning trenger tid borte fra foreldrene sine for å kunne etablere nye tilknytningsstrategier, eller om de trenger å jobbe med å utvikle nye strategier mens de har regelmessige samvær med foreldrene sine. Gjennom å ha jevnlig samvær åpner muligheten for at barnet etablere en tryggere tilknytning til foreldrene. På en annen side kan det være vanskelig for disse barna å bli trygge på foreldrene sine, om de skremmes av å være med dem og blir påminnet barndomstraumer hver gang de møtes (Nordanger & Braarud, 2017). Om barn har sterke reaksjoner kan det forstås som at de trenger tid til å bearbeide sine utviklingstraumer (Kvello, 2015). I lys av dette er det verdt å drøfte om barn med utviklingstraumer trenger å bearbeide traumene sine før de har utbytte av samvær.

5.2.2 Utviklingstraumer og samværsomfang

Noen fagpersoner har erfaringer med at barn som har traumer i forbindelse med omsorgssvikt bør ha jevnlig samvær med foreldrene etter at de har flyttet i fosterhjem, for å bearbeide traumene (Kvello, 2015). Ny kunnskap om traumebehandling har ikke bekreftet dette. Kvello (2015) kritiserer denne tankegangen, og sammenligner det med å be kvinner som har blitt utsatt for vold av tidligere partnere om å møte mennene jevnlig for å bearbeide traumene sine. Han begrunner sammenligningen med at funn fra forskning tilsier at barn bearbeider traumer lignende voksne (Kvello, 2015). Det ikke Kvello tar høyde for i sine uttalelser her er at barn-forelder relasjon og mann-kone relasjon har to forskjellige utgangspunkt. Barnet får en helt ny hverdag og blir ofte plassert med nye mennesker ved omsorgsovertakelse (Bufdir, 2022). Når en kvinne forlater mannen sin på grunn av vold vil hennes hverdag endres, men ofte ikke i like stor grad som for barn som flyttes til nye familier. I tillegg har barn ofte en sterkere tilknytning til foreldrene sine (Tetzchner, 2012).

Fosterhjemsrapporter, tilsynsrapporter, barnehageansatte og lærere beskriver hvordan barn endrer atferd rundt samvær, og bruker tid på å komme til vanlig fungering igjen etter samvær (Kvello, 2015). Kvello hevder at dette bunner i at de veksler tilbake til desorganisert tilknytning på grunn av stress. Videre hevder han at jo hyppigere samværene er desto sterkere må barnet opprettholde reaksjoner som knyttes til tilknytningsstilen, og at det ikke blir rom for bearbeiding av traumet (Kvello, 2015). En annen måte å se dette på er at få samvær ikke

gir barnet mulighet til å bygge opp en trygghet rundt samvær, og at hver gang blir en belastning (Bufdir, 2022). Ved å ha flere gode samvær kan en argumentere for at barnet vil utvikle gode opplevelser i forbindelse med samvær, og at dette over tid kan skape tryggere tilknytning til foreldrene. Et problem i denne argumentasjonen er at det settes en betingelse om at samværene mellom foreldrene og barna er gode, noe som er vanskelig å sette som en betingelse (Andersson, 1998). Kvello mener på sin side at det er hardt å behandle traumer mens de pågår, noe som underbygges av BUPs mangeårige avvisninger av behandling av barn som fortsatt traumatiseres (Kvello, 2015).

Foreldre kan argumentere for at barns reaksjoner forstås med at det er for få samvær. En studie fra 2003 pekte på at biologiske foreldre synes det er for lite samvær (Havik & Moldestad, 2003). De hevdet at barnet føler sorg over å ikke se dem oftere. Funn fra forskning viser at barn som har opprettet tilknytning til foreldrene før de flytter vil føle en sorg over å flytte fra dem (Bunkholdt, 2017). Bowlby sine observasjoner på separasjon mellom barn og mødre viste til samme funn (Tetzchner, 2012). Med dette ser vi at barn som er triste i forbindelse med samvær, kan skyldes lite kontakt med biologiske foreldre. Ved hyppige samvær kan også barn i noen tilfeller unngå mye bekymring for sine biologiske foreldre (Bunkholdt, 2017). Bekymringene bunner i at de har en lojalitet og tilknytning til foreldrene, og ved lite kontakt kan de bekymre seg for hvordan foreldrene har det.

Barn har til forskjell fra voksne en lojalitet som ikke stiller betingelser, som betyr at barnet kan føle lojalitet ovenfor foreldre til tross for omsorgssvikt (Bunkholdt, 2017). Dette faktum, at barn føler en sterk lojalitet til foreldre, kan benyttes som argument for både økt og redusert samvær. I de tilfeller barn har en sterk lojalitet til sine biologiske foreldre er det allerede etablert en tilknytning (Bunkholdt, 2017). Når barn flytter inn i fosterhjem, med unntak av slektsplasseringer, må de etablere tilknytning til nye personer. Om barnet føler en sterk lojalitet til foreldrene, og derfor ikke får til å knytte seg til fosterfamilien står barnet i risiko for å ikke ha tilknytningspersoner. Bowlby hevdet at barnets utvikling kunne ta skade ved mangel på en slik person (Tetzchner, 2012). Dersom barnet i tillegg har få samvær med foreldrene kan mangel på tilknytning ligge i grunn i barnets reaksjoner. På en annen side kan lojalitet være en del av en desorganisert tilknytning, og barnet kan bli skremt av å møte foreldrene sine samtidig som de opplever en lojalitet (Tetzchner, 2012). At lojaliteten er uten betingelser kan bety at barnet trenger å bli skjermet, og har behov for ny tilknytningsperson.

Høyesterett har uttalt at man skal fastsette samvær med tanke om at båndet mellom foreldre og barn styrkes (Bufdir, 2022). Lovverk og FN's barnekonvensjon har også fokus på å øke foreldre og barns rettigheter, og deres rett til kontakt med hverandre. Med dette ser vi at barns bånd med biologisk familie står sterkt, og blir sett på som viktig for barnet. Det er først når barnet utsettes for urimelige belastning på grunn av samvær at det skal vurderes om samvær er til barnets beste (barnevernsloven §7-2 annet ledd; Bufdir, 2022). Fosterforeldre har uttalt at de syns barn skal fortsette å ha samvær til tross for reaksjoner, så langt belastningene ikke blir for høye (Havik, 2007). Med dette ser vi en tanke om at barns reaksjoner ikke skal forstås med at samvær burde reduseres når barn har reaksjoner. Det er først når barnet har reaksjoner som ikke er forsvarlig at samværsomfanget burde vurderes. Hvis dette er tilfelle er det viktig med jevnlig vurderinger av de belastningene barnet står i, for å sikre barnets beste (Bufdir, 2022). Slike vurderinger er derimot krevende, og det foreligger mye skjønn i vurderingene.

5.2.3 Tillegger vi barnets reaksjoner for mye vekt?

I de tilfeller barnevernet reduserer omfanget av samvær er barnets reaksjoner ofte det som ligger til grunn (Strømholdt, 2018) (Aamodt & Sommerfeldt, 2022). At saksbehandlere, med fagkompetanse og felterfaring, tillegger barnets reaksjoner stor vekt burde ha en betydning. Likevel skal saksbehandleres vurderinger og beslutninger stemme overens med lovverk, og med høyesteretts uttalelser om samvær. Høyesterett gir uttrykk for at samvær har stor betydning, og at mye skal til for å redusere samværsordninger. Over de siste årene har flere kritisert at saksbehandlere ofte tolker barns reaksjoner med at det er for mye samvær (Aamodt & Sommerfeldt, 2022). Det kommer frem i fosterhjemsrapporter at barns reaksjoner i stor grad blir kartlagt, og det kan stille spørsmålet om fosterforeldre i noen tilfeller får for mye makt i fastsettingen av samvær nettopp fordi de syns det er vanskelig å stå i reaksjonene (Suomi, 2020). Samtidig har fosterforeldre den daglige omsorgen for barnet og kjenner deres reaksjoner godt, noe som gir grunnlag for at fosterforeldres mening burde bli vektlagt.

Forskning viser at det er vanlig for barn å ha reaksjoner i forbindelse med samvær, betyr dette at vi fokuserer for mye på reaksjonene, og tillegger de mer vekt enn nødvendig (Bunkholdt, 2017)? Hvis reaksjonene er små kan det bety at det ikke er nødvendig å fokusere på dem, eller tillegge de mye vekt. I slike tilfeller vil ikke alltid omfanget av samvær eller veiledningen ha påvirkning på barnets opplevelse av samvær (Andersson, 1998). De kan oppfatte samværene som gode, men at de gruer seg litt. Dette kan ses på som naturlig og ufarlig. Ved andre tilfeller, som det i oppgaven refereres til, er det snakk om barn som har mye strev knyttet til

samvær. Forskning viser at barn kan ha tilbakegang i motorisk utvikling og kognitive ferdigheter rundt samvær (Andersen & Granerud, 2023). I tillegg opplever fagpersoner at barn kan svinge tilbake i desorganiserte tilknytningsstiler hver gang de møter foreldrene sine (Kvello, 2015). I disse tilfellene er det vanskeligere å se vekk fra reaksjonene, og ikke prøve å legge til rette for å redusere reaksjonene.

På bakgrunn av presentert og diskutert litteratur står fortsatt spørsmålet usvart, om barns reaksjoner skyldes for hyppige samvær eller ikke. Samtidig peker drøftingen i retning av at reaksjonene ofte tyder på at barnets samværskapitet er oversteget. Med samværskapitet menes barnets toleranse for samvær (Andersen & Granerud, 2023). Dette betyr ikke at reduisering av samvær er for det beste til barnet, men at justeringer av samværet må til for å øke samværskapiteten til barnet. Videre skal oppgaven drøfte hvordan andre faktorer, som veiledning, påvirker barnets reaksjoner.

5.3 Andre faktorer som påvirker barnets opplevelse av samvær

I lys av at endringer av arbeidsmodeller gjennom miljøet er mulig, kan det argumenteres for at miljøfaktorer spiller en stor rolle i barnets opplevelse av samvær. Undersøkelser viser at ansatte i barnevernet ofte kobler reaksjoner barn har i forbindelse med samvær med at det er for mye samvær (Strømholt, 2018). Samtidig tyder mye forskning på at barns opplevelse av samvær kan bedres ved hjelp av å gi veiledning til fosterforeldre og/eller biologiske foreldre (Havik, 2007; Taplin et al, 2015; Suomi, 2020). Med dette ser vi et behov for økt kunnskap om barns tilknytningsstiler og arbeidsmodeller, slik at god veiledning til foreldre og fosterfamilie kan gis. Et ønsket resultat av god veiledning er at saksbehandlere færre ganger opplever at det er for mye samvær, og heller en mangel på veiledning. Havik sin studie underbygger dette med å vise at hyppigheten av samvær ikke utgjorde den største belastningen for barna, men at andre faktorer hadde større betydning på barnets opplevelse av samvær (Havik, 2007).

Barns reaksjoner i forbindelse med samvær kan tyde på at foreldre og fosterforeldre har behov for veiledning. TBO fokuserer på å forstå hvordan traumer kan påvirke barnets atferd, tanker, følelser og relasjoner (Bath, 2015). Dette innebærer å anerkjenne at reaksjonene som en forståelig respons på tidligere traumer. Når barn får sterke reaksjoner i møte med foreldre kan det komme av signaler sendt fra amygdala, om at de befinner seg i fare. Signalene blir sendt fordi det oppstår stressreaksjoner (Blindheim, 2012). For å unngå at dette skjer gjentatte

ganger må man være bevisst over at det skjer, og bli møtt på en trygg måte (Nordanger & Braarud, 2017). TBO er en metode som kan brukes for å redusere stressreaksjoner i møte med det som tidligere skapte traumer, men nå ikke er en fare.

Å skape trygghet for barn med utviklingstraumer er krevende (Bath, 2015). Det å gi «normal» omsorg er mer krevende enn med andre barn, men gjennom de tre pilarene i TBO mener Bath (2015) at det er mulig. Samlet sett viser pilarene til at barns tidligere erfaringer gjør dem utrygge, og at voksne må legge til rette for at barnet føler seg trygt. På denne måten kan det legges til rette for læring og utvikling (Thorkildsen, 2020). Det er likevel viktig å huske at barn med så omfattende strev kan ha misledende reaksjoner, og barnevernet må huske at hvis veiledningen skal ha en effekt må den gis over tid (Bunkholdt, 2017). Barnet kan tilsynelatende utvikle gode arbeidsmodeller hos fosterfamilien, men så fort de drar på samvær kan de finne tilbake til gamle arbeidsmodeller. Dette ble beskrevet gjennom Iris casen i boken «Samvær etter omsorgsovertakelse» (Andersen & Granerud, 2023). Iris hadde over tid etablert gode arbeidsmodeller i fosterhjemmet, men fra hver gang fosterforeldrene sa i fra om samvær gikk hun tilbake til sin gamle fungering. Dette kan brukes for å argumentere for at veiledningen til foreldre ikke påvirker om barnet går i overlevelse modus i møte med foreldrene eller ikke. «For Iris blir fokus tatt bort fra utvikling og tilknytning over til å sikre sin egen overlevelse i et kaos» (Andersen & Granerud, 2023, s. 86).

At fosterforeldre har en god holdning til foreldrene til barna ble derimot funnet ut at hadde stor betydning for barn, dette kan imidlertid være krevende (Suomi, 2020). Fosterforeldre tar imot barn som har opplevd omsorgssvikt, og ser at de får reaksjoner når de skal møte foreldrene sine igjen. Det er ikke uforståelig at fosterforeldre kan legge skyld på foreldre og dermed få en dårlig holdning. Det kan være krevende å stole på at barna kan få det bedre om de mottar veiledning, når de opplever at barnet har det vondt i kontakt med foreldrene.

Med dette ser vi at barns reaksjoner kan tyde på at det er mangel på veiledning. Å gi veiledning til fosterforeldre og biologiske foreldre forutsetter at partene er mottakelige for veiledning, noe som ikke alltid er tilfelle (Havik, 2007). Det er også viktig å være bevisst på at veiledning kan ta tid. Før veiledning til fosterforeldre og/eller biologiske foreldre er på plass, burde barnets reaksjoner tas hensyn til. Det kan være riktig å justere antall samvær til det beste for barnet nå, frem til veiledning er på plass og barnets samværskapasitet har økt.

Videre skal oppgaven drøfte hvordan EMD dommene har vært med på å endre synet på samvær og hvordan man skal tolke barns reaksjoner knyttet til samvær.

5.4 EMD-dommene, og deres påvirkning på samværsordninger

Flere barn har i 2023 et langt større samværsomfang enn for fem år siden (Alvik, 2021). Dette grunner mye i kritikken EMD har gitt det norske barnevernet for å ha jobbet i strid med FNs barnekonvensjon. Gjennom flere dommer har EMD uttrykt at omsorgsovertakelse skal være av midlertidig karakter, og at det skal være et gjenforeningsmål. Dette skal likevel ikke tilsidesette hensynet til barnets beste (Bufdir, 2022). EMD har konkretisert at samværsordninger skal ivareta denne målsettingen. Det har også blitt uttrykt at hyppige samvær er sentralt for å gjøre gjenforening mulig (M.L v.Norway, 2020). Høyesterett har bekreftet at dette skal være ny praksis i norsk barnevernsarbeid (Alvik, 2021). Med dette har vi sett en stor endring i samværsordninger hos barn (Jenssen, 2023).

Det kan imidlertid stilles spørsmål om det nye tankesettet tar hensyn til barnets reaksjoner. En kartleggingsstudie på barnevernspraksis etter EMD- og høyesterettsdommer fastslår at samvær under åtte ganger i året blir sett på som å ikke være i samsvar med gjeldene rett (Jenssen, 2023). Dette er i samsvar med HR-2021-1437-A hvor det uttrykkes at samvær under åtte ganger per år ikke samsvarer med gjenforeningsmålet. Tidligere var det vanlig at foreldre hadde 3-6 samvær i året (NOU 2016:16). Kan dette bety at barns reaksjoner har blitt forstått med at det er for lite kontakt med biologiske foreldre, eller er ikke barns reaksjoner tatt hensyn til i den nye praksisen? På en side har flere uttrykt tvil om saksbehandlere tidligere har misforstått barns reaksjoner, ved at de tror reaksjonene bunner i for hyppig kontakt med biologiske foreldre (Aamodt & Sommerfeldt, 2022). Dette har i oppgaven blitt drøftet. I tillegg har det blitt fastslått at det er naturlig for barn å få reaksjoner, og dette burde i følge noen ikke alltid brukes som argument for færre samvær (Kvelling, 2015). Barn med desorganisert tilknytning kan ofte sende misvisende signaler, og reaksjonene deres kan mistolkes. Er det da riktig å la barnets reaksjoner stå i veien for familievern? På en annen side kan det diskuteres for at det oppleves forvirrende for barn at de plutselig får mange fler samvær i året med foreldrene sine.

I kartleggingsstudiet, som ble nevnt over, ble det funnet eksempler der barn har gått fra å ha seks samvær i året til å ha tolv (Jenssen, 2023). I et av tilfellene hadde et barn gått fra å ikke ha sterke reaksjoner knyttet til samvær til å uttrykke redsel for å møte foreldrene sine. I tillegg

fikk gutten flere synlige reaksjoner, som fosterforeldrene ikke tidligere hadde merket. Funn fra undersøkelsen tilsvarte at de fleste barna som fikk mye hyppigere samvær, også fikk sterkere reaksjoner enn de tidligere hadde hatt (Jenssen, 2023). Samtidig fant Jenssen (2023) tilfeller der barn ble mer rolig og fikk mindre reaksjoner etter en økning av samvær. Dette viser til at det er individuelt, likevel tyder funnene på at det er krevende for barn med en betydelig endring av samværsomfanget. Det er naturlig å tenke at barn mangler forståelse på hvorfor en slik endring skjer, og det kan skape bekymring for utflytting fra fosterhjemmet.

Kartleggingsstudiet viste at praksisen har endret seg betraktelige, og vi ser nå at barn har mer samvær enn tidligere (Jenssen, 2023). Etersom at økningen av samvær er en ny praksis er det lite forskning på område. I fremtiden burde det forskes mer på hvordan EMD dommene har påvirket barnevernspraksis, og om hvordan barns reaksjoner blir tatt hensyn til. Med den kunnskapen vi har i dag er det vanskelig å svare på om den nye praksisen vil påvirke barns reaksjoner i en positiv eller negativ retning. For å sikre best ivaretagelse av barna vil det uavhengig av debatten i oppgaven være behov for økt kunnskap på hvordan hyppige samvær kan legges til rette for å unngå sterke reaksjoner hos barn.

6. Avslutning

Oppgaven har søkt å forstå fosterbarns reaksjoner på samvær med sine biologiske foreldre. Kan reaksjonene forstås med at det er for hyppige samvær, for lite samvær, eller har andre faktorer større betydning for barnets reaksjoner knyttet til samvær? Ut fra undersøkt litteratur kommer ikke oppgaven frem til et tydelig svar på spørsmålet, og jeg ser behov for mer forskning på område. Til tross for dette opplever jeg at det er viktig å analysere barns individuelle reaksjoner på samvær. Oppgaven har ikke tatt hensyn til individuelle forskjeller, på grunn av omfanget av oppgaven, men har likevel kommet frem til noen råd og tips saksbehandlere burde ta med seg i tolkningen av barnets reaksjoner.

Før saksbehandleren tolker barnets reaksjoner med at samværsomfanget må endres, anbefales det på bakgrunn av dette litteraturstudie at veiledning av fosterforeldre og biologiske foreldre prøves. Forskning har blant annet vist at reaksjonene til barn kan skyldes fosterforeldres holdning til barnets biologiske foreldre (Suomi, 2020). Å prøve veiledning som tiltak istedenfor å redusere samvær er også i takt med gjeldene rett, og er derfor et viktig tiltak. Det er i oppgaven gjennomgått hvordan EMD dommene har påvirket synet på samvær, og

betydningen av samværsomfanget. Høyesterett har uttalt at samvær skal være ledd i å styrke gjenforeningsmålet, og for å nå målet er hyppige samvær sentralt (HR-2021-1437-A). Dette gjelder så langt det er i samsvar med barnets beste (Bufdir, 2022). Oppgaven kom ikke frem til hvor vidt dette faktum har endret hvordan folk forstår barns reaksjoner i forbindelse med samvær, samtidig sitter jeg igjen med spørsmålet: legges det mindre vekt på barns reaksjoner i barnevernsbeslutninger etter EMD dommene?

Hvis veiledningen ikke gir ønsket resultat, og barnets reaksjoner vurderes som svært belastende må andre tiltak til. Spørsmålet oppgaven tok stilling til er om barnets reaksjoner kunne tolkes til at det er for hyppige eller for få samvær. Drøftingsdelen viser at begge deler kan stemme. Barn kan føle sorg over å ikke møte foreldrene regelmessig, samtidig som kunnskap om hjernen og traumer viser til at barn med utviklingstraumer kan bli retraumatisert ved å møte foreldrene sine (Bunkholdt, 2017; Nordanger & Braarud, 2017). Min oppfatning er at barn med utviklingstraumer burde ha færre samvær, og ved sterke reaksjoner burde det vurderes å redusere hyppigheten av samværsomfanget. Det ses på som viktig å gi rom for barnets bearbeiding av traumer, uten at de må møte foreldrene regelmessig. Hva som er riktig antall samvær i året er individuelt, og har ikke blitt drøftet i denne oppgaven. Oppfatningen min baserer jeg på argumentasjonen lagt frem i oppgaven, der Kvello (2015) sin sammenligning mellom kvinner som var utsatt for vold av en ekspartner og barn som har blitt mishandlet av foreldrene sine traff meg særlig. Denne sammenlegning hadde til tross for sine mangler en påvirkning på meg, siden den tydeliggjorde hvor krevende det kan være for barn å møte de som har mishandlet dem når de bearbeide traumene sine.

Mye forskning tyder på at endring av arbeidsmodeller er mulig. Det er imidlertid viktig å huske at endringene er krevende, og tar lang tid. Oppgaven peker i retning av at disse endringene vil ta lenger tid om barn, som har mye strev, har hyppige samvær. Det er likevel viktig at barnevernet jobber med både biologiske foreldre og fosterforeldre i denne perioden, for å sikre at de gir barna den støtten de trenger, og sikre gode samvær mellom barn og biologiske foreldre. Det er derimot barn som kan nyttiggjøre seg av økt samvær, i tilfeller der de har sterke reaksjoner (Jensen, 2023). Reaksjonene til barna kan for eksempel skyldes savn eller bekymring for foreldrene. I disse tilfellene oppleves det at det er viktig at det skjer en jevn økning av samvær. De tilfellene hvor barnet plutselig dobler antall samvær i året oppleves som utfordrerne. Min oppfatning her er at barn som har en samværsordning, som er i

strid med gjeldene rett, burde ha en jevn økning av samvær. På denne måte kan barnet få mer ro, og barnets behov for kontinuitet og forutsigbarhet blir møtt (Bunkholdt, 2017).

Med dette ser vi at barns reaksjoner kan forstås med at det er for lite samvær, og at det er for mye samvær. Høyesteretts uttalelser om at samværsomfang skal baseres på individuelle og helhetlige vurderinger er bra, og tilsvarer at barnets reaksjoner tas i betraktning (Andersen & Granerud, 2023). Likevel opplever jeg at det store fokuset på at den tidligere standarden på samværsomfanget var strengt kan ha ført til en for stor endring. Tiden vil derimot vise om økningen av samværsordninger kommer til å gi utslag på barns reaksjoner ifm samvær.

Uavhengig av diskusjonen i oppgaven, om hvor vidt reaksjonene til barn kan forstås med at det er for mye samvær eller for lite, ser man et økt behov for kunnskapsgrunnlag med utgangspunkt i at omsorgsovertakelser er midlertidig. Saksbehandlere trenger denne kunnskapen for å få kompetansen til å legge til rette for hyppige og gode samvær.

Referanser

Aamodt, H. A. & Sommerfeldt, M. B. (2022). Hvordan beslutte samvær mellom foreldre og barn under offentlig omsorg. *Tidsskriftet Norges Barnevern, Vol.99 (Utg.2-3)*. 80-97.

<https://www.idunn.no/doi/10.18261/tnb.99.2-3.2>

Ainsworth, M. D. S., Blehar, M. C., Waters, E. & Wall, S. (1978). *Patterns of attachment: a psychological study of the strange situation*. Hillsdale, N.J: Lawrence Erlbaum.

Alvik, I. F. (2021): Samvær etter omsorgsovertakelse: en undersøkelse av praksis fra fylkesnemnder og lagmannsretter. Skriftserie 2021 nr.4. OsloMet.

<https://skriftserien.oslomet.no/index.php/skriftserien/article/view/753/630>

Andersen, E. W. & Granerud, A-M. (2023). *Samvær etter omsorgsovertakelse: En praksisnær og helhetlig tilnærming*. Fagbokforlaget.

Andersson, G. (1998). Föräldrakontakt och familietilhörighet ur fosterbarns perspektiv. *Social vetenskapelig Tidskrift*, 5 (1), 3-23

Aveyard, H. (2014). *Doing a Literature Review in Health and Social Care: A practical Guide (3.utg)*. Open University press.

Bath, H. (2015). The Three Pillars of TraumaWise Care: Healing in the Other 23 Hours. (Volume 23, nr.4).

https://www.traumebevisst.no/kompetanseutvikling/filer/23_4_Bath3pillars.pdf

Blindheim, A. (2012). Eftervirkninger av traumatiserende hendelser i barndom og oppvekst. *Tidsskriftet Norges Barnevern, Vol.89 (Utg.3)*. 168-195. <https://doi.org/10.18261/ISSN1891-1838-2012-03-05>

Bufdir. (12.12.2022) Samvær-kunnskapsbasert retningslinje for vurdering av samværsordning ved omsorgsovertakelse. Hentet fra Bufdir.no, 23.04.2023.

https://www.bufdir.no/fagstotte/produkter/samvar_retningslinje_for_vurdering_av_samvarso_rdnng_ved_omsorgsovertakelse/

Bufdir. (16.03.2023). *Barn i fosterhjem*. Hentet fra Bufdir.no, 05.04.2023:

https://www2.bufdir.no/Statistikk_og_analyse/Barnevern/Barn_og_unge_med_tiltak_fra_barn_evernet/barn_i_fosterhjem/

Bufdir. (uten år). Omsorgsovertakelse. Hentet fra bufdir.no, 22.04.2023.

<https://www.bufdir.no/barnevern/omsorgsovertakelse/>

Bunkholdt, V. (2017). *Fosterhjemsarbeid: Fra rekruttering til tilbakeføring*. (4.utg).

Gyldendal.

Bunkholdt, V. & Kvaran, I. (2015). *Kunnskap og kompetanse i barnevernsarbeid*. Gyldendal.

Bunkholdt, V. & Kvaran, I. (2021). *Kunnskap og kompetanse i barnevernsarbeid*. (2.utg).

Gyldendal.

Dalland, O. (2020). *Metode og oppgaveskriving*. (7.utg.). Gyldendal

Hafstad, G. S. & Holt, T. (2016). *Barn og traumer: et utviklingspsykologisk perspektiv*.

Hauge, M-I., Schultz J-H. & Øverlien, C. (red), *Barn, vold og traumer – møter med unge i utsatte livssituasjoner* (s.281-295). Universitetsforlaget.

Havik, T. (2007). Slik fosterforeldrene ser det: resultat fra en kartleggingsstudie i 2005. 2.

Hentet fra: https://www2.bufdir.no/globalassets/global/slik_fosterforeldrene_ser_det_-_ii_bus_vest_2006.pdf

Havik, T. & Moldestad, B. (2003). Etter plasseringen: samvær og samarbeid. I E. Backe-Hansen (Red.), *Barn utenfor hjemmet: flytting i barnevernets regi* (s. 110-126). Gyldendal.

- Jenssen, Vibeke. (2023). *Økt samværsomfang i etterkant av dommene fra EMD*. (Kartleggingsstudie, NTNU). <https://ntnuopen.ntnu.no/ntnu-xmlui/bitstream/handle/11250/3059641/no.ntnu%3ainspera%3a136730541%3a34782985.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Jørgensen, T. V. & Steinkopf, H. (2013). Traumebevisst omsorg. *Fosterhjemskontakt*, 1, 10-17. <https://rvtssor.no/filer/backup/Artikkel3-Traumebevisstomsorg.pdf>
- Kvalnes, P. A. (07.12.2021). Norge endrer praksis etter barnevernsdommer. Hentet fra Oslomet.no, 28.03.2023. <https://www.oslomet.no/forskning/forskningsnyheter/praksis-barnevern-dommer>
- Kvello, Ø. (2015). *Barn i risiko; skadelige omsorgssituasjoner (2.utg)*. Gyldendal
- Midjo, T. (1997). Familierelasjoner og identitetsdannelse. I: Backe-Hansen, E. Og Havik, T. (red): *Barnevern på barns premisser*. Gyldendal
- NOU 2012: 5. (2012). *Bedre beskyttelse av barns utvikling*. Barne- og familiedepartementet. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2012-5/id671400/>
- NOU 2016:16. (2016). *Sikting av barnets rett til omsorg og beskyttelse*. Barne- og familiedepartementet. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2016-16/id2512881/>
- Nordanger, D. Ø. & Braarud, H. C. (2017). *Utviklingstraumer: regulering som nøkkelbegrep i en ny traumepsykologi*. Fagbokforlaget.
- Petersen, A. C., Joseph, J. & Feit, M. (2014). *New directions in child abuse and neglect research*. Washington, DC: The National Academies Press.
- Suomi, A., Lucas, N., McArthur M. et al. (2020) *Cluster randomized controlled trial (RCT) to support parental contact for children in out-of-home care*. *Child Abuse & Neglect* Volume 109. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2020.104708>

SSB. (06.07.2022). Barnevern. Hentet fra SSB.no, 05.04.2023: <https://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/barne-og-familievern/statistikk/barnevern>

Strømholt, B-K. (2018). *Endringer av samvær: En studie av barneverntjenestens vurderinger av endringer i samværsomfang mellom barn og biologiske foreldre*. (Masteroppgave, Norges arktiske universitet).

<https://munin.uit.no/bitstream/handle/10037/18283/thesis.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Taplin, S., Bullen, T., McArthur, M. *et al.* (2015). *KContact, an enhanced intervention for contact between children in out-of-home care and their parents: protocol for a cluster randomised controlled trial*. *BMC Public Health* **15**, 1134 <https://doi.org/10.1186/s12889-015-2461-3>

Tetzchner, S. V. (2012). *Utviklingspsykologi*. (2.utg). Gyldendal.

Thorkildsen, S. L. (28.01.2020). *De tre pilarene i traumebevisst omsorg*. Hentet fra RVTS Sør, 20.03.2023. <https://rvtssor.no/aktuelt/294/de-tre-pilarene-i-traumebevisst-omsorg/>

Tjora, A. (2021). *Kvalitative forskningsmetoder i praksis* (4.utg). Gyldendal.

Lover

Barnevernloven. (1992). Lov om barneverntjenester. (LOV-1992-07-17-100). Lovdata. <https://lovdata.no/dokument/NLO/lov/1992-07-17-100?q=barnevernsloven>

Barnevernsloven (2021). Lov om barnevern. (LOV-2021-06-18-97). Lovdata. <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2021-06-18-97?q=barnevernsloven>

Høyesteretts Dommer

HR-2021-1437-A

EMD Dommer

M.L v. Norway (J) (64639/16), no.22.Desember 2020

